Mg. theol., LU Teoloģijas fakultātes doktorante

MADARA VILNE

OŠO IZPRATNE PAR GARĪGUMU UN “JAUNAS SABIEDRĪBAS VĪZIJA” – RADŽNIŠPURAMAS PIEMĒRS

Ošo (jeb īstajā vārdā Čandra Mohans Džains) ticis atzīts par vienu no ievērojamākajām 20. gadsimta personībām un pat nodēvēts par “bīstamāko cilvēku kopš Jēzus Kristus”.¹ Latvijas grāmatplaukti arvien (jau 30 gadu pēc viņa nāves) turpina pildīties arvien jauniem viņa runu transkriptiem un tulkojumiem – bet cik daudz mēs zinām par šī mistiķa reālo filosofiju, ne tikai kādiem fragmentiem un citātiem? Domāju, ka Ošo uzskats par garīgumu kā individuālas, iekšējas reliģiozitātes formu ir aplūkošanas vērts, jo ne vien lieliski saskan ar mūsdienu tendencēm, bet pat, ļoti iespējams, ir tās veidojis. Pētnieki ir uzdevuši jautājumu par Ošo “veiksmes stāstu” – vai nereti par “kapitālisma guru” dēvētais skolotājs no Indijas bija tikai krāpnieks un veiksmīgs biznesmenis, vai arī sakritības pēc viņš piedāvāja mūsdienu cilvēka ausīm patīkamas idejas? Tāpat tēmas aktualitāte saistīta arī ar Ošo veidotās Radžnišpuramas kopienas skandalozo raksturu (pārstāvētot, piemēram, lielāko bioterorisma aktu ASV vēsturē) un atjaunoto interesi par to līdz ar *Netflix* dokumentālo filmu sēriju “Wild Wild Country” 2018. gadā. Raksta mērķis būtībā ir analizēt Radžnišpuramas kopienā notikušo Ošo garīguma un “jaunas sabiedrības vīzijas” kontekstā – vai “oranžo cilvēku projekts” totāli izgāzās, vai arī kopienas izjukšanu var vērtēt citādi? Lai risinātu šo jautājumu, vispirms nedaudz ielūkošos Ošo biogrāfijā

¹ Šie vārdi pieder amerikāņu literātam Tomam Robinam. Ošo, *Prast dzīvot un prast mirt* ([Rīga]: Sētava, 2012), 255.

un “hermeneitikā” jeb tajā, kā īsti lasāmi un uztverami viņa izteikumi. Pēc tam sīkāk aplūkošu viņa vīziju, sabiedrības izvērtējumu, garīgā ceļa mērķi un būtību. Visbeidzot ieskicēšu, kā viņa idejas praktiski realizējās Radžnišpuramas kopienā un kā kopumā vērtējams šis Ošo projekts.

Ošo personība un “hermeneitika”

Ošo – Čandra Mohans Džains – dzimis džainu vecāku ģimenē. Dažādu iemeslu dēļ bērniņu Čandra esot pavadījis pie vecvecākiem, kas deva viņam maksimālu brīvību.² Ošo

esot sasniedzis apskaidrību 21 gada vecumā, par ko viņš teicis – apgaismību nevar sasniegt, nedz neko nedarot, nedz arī pūloties.³ Čandra studē filosofiju, iegūst maģistra grādu un māca šo priekšmetu universitātē. Vēlāk ar vārdu Bhagavans Šrī Radžnišs viņš apbraukā Indiju kā ceļojošais skolotājs. 1974. gadā Radžnišs izveido kopienu Pūnā, Indijā, bet nesaskaņu dēļ ar Indijas valdību viņš ir spiests pārcelties uz ASV (1981. gadā), un viņa mērķis ir izveidot utopisku “nākotnes cilvēku” komūnu. Arī šoreiz neizdodas izvairīties no konfliktiem, Ošo ir spiests bēgt no ASV, 1986. gadā atgriežas Indijā un dzīves beigās pieņem vārdu Ošo jeb ‘okeāniskais’. Tiek uzskatīts, ka viņa nāves iemesls ir saindēšanās ar talliju, kas viņam ticis dots ASV cietumos.⁴

Pirms sākt aplūkot Ošo izteikumus un “filosofiju”⁵, mazliet jāpievēršas tam, kā tos tulkot, jo ne viss saprotams burtiski. Ošo nereti uzsver, ka tas, ko viņš saka, nav būtiski – svarīgākais ir klusums starp vārdiem, kas cilvēkiem rada pirmo iepazīšanos ar

2 “[...] septiņus gadus no vietas neviens nemēģināja sabojāt manu nevainību. Jo neviena jau nebija. Tie trīs vecie cilvēki, kas dzīvoja mājā, – kalps un mani vecvecāki – visādi centās mani aizsargāt un rūpējās, lai neviens mani netraucētu.” Osho, *Reliģiski nepareiza mistiķa autobiogrāfija* (Rīga: Zvaigzne ABC, 2014), 19.

3 “Daudzas dzīves esmu centies to sasniegt – tas ir bijis vienīgais mērķis daudzu, daudzu dzīvju garumā. Biju darījis visu iespējamo, lai sasniegtu apgaismību, tomēr man tas nekad nebija izdevies. Tā tam arī bija jābūt, jo apgaismību nevar sasniegt. [...] “Diena, kad es kļuvu apgaismots” vienkārši nozīmē dienu, kad es sapratu, ka nav nekā tāda, kas būtu jāsasniedz, nekur nav jāiet, nekas nav jādara. Mēs jau esam dievišķi, mēs jau esam perfekti jeb pilnīgi – tādi, kādi esam.” Ibid., 86.

4 “Tikai vēlāk, kad britu eksperti saindēšanās jautājumos iepazīs ar maniem simptomiem un sniedza atzinumu, es sapratu, ka man dota kaut kāda inde – tallijs. To nevar konstatēt asinīs un urīnā, tas vienkārši pazūd. [...]” Ibid., 292.

5 Lai gan ieguvis maģistra grādu filosofijā, Ošo arvien uzsver, ka nav filosofs. Filosofiju Ošo uzskata par kaitīgu nodarbošanos, esot to studējis, tikai “lai uzveiktu ienaidnieku”: “Viņi bija pilnīgā nesaprašanā. Viņi visi man jautāja: “Kādēļ tu vēlies studēt filozofiju?” Es teicu: “Visu savu dzīvi es cīnīšos pret filozofiem. Tāpēc man par viņiem jāzina viss.”” Ibid., 70.

meditāciju.⁶ Viņa mērķis nav sniegt informāciju, Ošo neatbalsta nekāda veida ezoteriskas mācības un prāta shēmas – mērķis ir transcendēt prātu, nokļūt ne-prāta stāvoklī, līdz ar to viņa izteikumi arī nereti var būt pretrunīgi, bet Ošo pašu tas nesatrauc. Iespējams, ka tā ir daļa no viņa “programmas”, lai ap viņu netiktu veidota nekāda filozofija, dogmas. Viņš nevēlas sev sekotājus, viņam rūp katra cilvēka individualitāte, lai tas uzplaukst savā “patiesajā būtībā”.⁷ Arī bērnu audzināšanas jautājumā Ošo attieksme ir tāda pati – netraucēt attīstīties, nekāda īpaša mācīšana nav nepieciešama.⁸ Pēc viņa paša izteikumiem, viņa vārdi ir kā bumbas ar laika degli, tie rada “viļņošanos”, kas turpināsies vēl ilgi pēc viņa nāves.⁹ Vārdu sakot, pat ja Ošo lieto vārdus, tad nevis informatīvi, “tukši”,¹⁰ bet kā līdzekli, kas maina cilvēku noskaņojumu: “Vārdi nav tikai vārdi. Tiem piemīt noskaņa, savdabīga izteiksme. Tiklīdz vārds iemājo tevī, tas maina tava prāta noskaņu, paver atšķirīgu pieeju, īpatnēju redzējumu.”¹¹

Ošo vīzija

Ošo nodala jēdzienus “relīģija”¹² un “relīģiskums”. Tas, kā viņš lieto vārdu “relīģiskums”, drīzāk saistāms ar to, ko

-
- 6 “Mans mērķis ir tik unikāls [...] Es izmantoju vārdus, tikai lai radītu klusuma pauzes. Vārdi nav svarīgi, tāpēc es varu teikt jebko pretrunīgu, jebko absurdu, nesaistītu, jo mans mērķis ir tikai radīt pauzes. Vārdi ir sekundāri, klusumi starp vārdiem ir primāri.” Noa Jones, *I Charged My Sexual Energies at the Osho Meditation Resort in India*, Apr 19 2015, www.vice.com [skatīts 20.06.2019.].
- 7 “Jums jāmeklē pašiem savs ceļš. **Katram ir jāmeklē savs ceļš.** Es jums atvērsu visus ceļus, lai varat redzēt un just. Un, kad būsiet uz īstā ceļa, tūlīt pat jutīsiet sevi rodamies lielu prieku. Tā ir zīme, ka iestājies jūsu klimats, šis ir tas laiks, ko jūs gaidījāt – jūsu pavasaris.” Osho, *Reliģiski nepareiza mistiķa autobiogrāfija*, op. cit., 264.
- 8 “Nevajadzētu melot nevienam – vismazāk jau bērnam, tas ir nepiedodami. Bērni ir ekspluatēti gadsimtiem ilgi tikai tāpēc, ka viņi ir paļāvīgi. Viņiem var viegli samelot, un viņi noticēs. [...] visa cilvēce dzīvo samaitātībā, ļoti glumos, biezās melu dubļos, kas stāstīti bērniem gadsimtiem ilgi. Ja mēs varētu paveikt tikai kaut ko pavisam vienkāršu – nemelot bērniem un atzīties viņiem savā nezināšanā, tad mēs paši būtu reliģiozi un uzvestu viņus uz reliģijas ceļa. Bērni ir tīra šķīstība; nedodiet viņiem jūsu tā sauktās zināšanas.” Ibid., 27.
- 9 “Mani vārdi deg; turklāt es šur tur iemetu šaujampulveri, kas turpinās spridzināt gadsimtiem ilgi. Lieku vairāk, nekā vajadzīgs – nekad nepaļaujos uz gadījumu. Gandrīz katrs mans izteikums izraisīs problēmas jebkuram, kurš vēlēšies izveidot ap mani reliģiju.” Ibid., 195.
- 10 “Pastāv jūsu vārdi un prāta vārdi. Arvien biežāk lieto vārdus, kuri dzimst no jūtām.” Osho, *Apskaidrības ABC* (Zvaigzne ABC), 3.
- 11 Ibid.
- 12 Arī attieksme pret reliģiju nav vienprātīga. Citviet Ošo asi kritizē reliģijas, bet pašu vārdu dēvē par “skaistu” – “Vārds ‘reliģija’ ir ļoti skaists. Tas ir cēlies no vārda *religere*, kas nozīmē ‘atgriezties’, ‘no jauna savienoties’. Ar ko [...]? Ar sevi, ar savas esības avotu.” Osho, *Apskaidrības ABC*, op. cit., 341.

mūsdienās dēvē par garīgumu (arī šo jēdzienu viņš izmanto). Ošo mācības centrā ir koncepts par jaunu cilvēku, jaunas sabiedrības vīzija, kas būtu ne vien ilgtspējīga, bet “nemirstīga”.¹³ Lai runātu par jaunās sabiedrības vīziju, vispirms jāieņem, kas tad ir vecā sabiedrība un vecais cilvēks.

Ošo redzējums par mūsdienu civilizāciju ir skarbs – tā ir neprāts, nevesela jau savos pamatos. Ošo tic cilvēkam, bet sabiedrību uzskata par bīstamu konvenciju.¹⁴ Attālinoties no dabas, cilvēks ir atdalījis sevi no veseluma un tātad Dieva: “Šī civilizācija ir cietusi sakāvi, jo tā nostājās pret dabu. [...] cīnījās ar dabu nozīmē cīnījās ar sevi.”¹⁵ Mūsdienu cilvēks ir glāvs, nedzīvs, viņš ir miris jau pirms savas nāves. Ošo izteikumos ieskanas apokaliptiskas vīzijas, šī brīža sabiedrību viņš neuzskata par ilgtspējīgu, tās sabrukums ir neizbēgams,¹⁶ tieši tamdēļ viņa darba pamatā ir jaunas sabiedrības redzējums. Jaunās dzīves praksi viņš dēvē par sanjāsu, bet jauno realitāti dēvē par “budaszemi”,¹⁷ “apsolīto zemi”¹⁸ u. c. Tomēr pāreja uz jauna veida eksistenci (ja tā vispār iespējama) ir pakāpeniska – Ošo neaicina būt revolucionāram, pārkāpt likumus: “Gudrs cilvēks vienkārši ievēro noteikumus. [...] Nav jēgas cīnīties [...] Tāpēc anarhistu attieksme ir

13 Šis jau atkal ir daudzpusīgs jautājums, jo citviet Ošo saka: “Pastāv iespēja – tā ir tikai iespēja, kas nekad neīstenosies – ka kaut kad nākotnē veidosies apskaidrotu ļaužu sabiedrība. Tad nebūs likumu, jo cilvēki būs atbildīgi. Tomēr **nav cerību to pieredzēt**. Tā ir utopija.” Ibid., 356.

14 “Neviens nav tas, par ko viņam bija jāklūst. Sabiedrība, kultūra, reliģija, izglītība – tās visas ir savērēstībā pret nevainīgiem bērniem. [...] Zināmā mērā tās nogalina bērna dvēseli un piešķir viņam neīstu personību [...] “Osho, *Drosme: prieks dzīvot riskējot* ([Rīga]: Sētava, 2008), 102.

15 *Apskaidrības ABC*, 79.

16 “Tagad problēmas ir samilzušas līdz galējībai. Vai nu cilvēkam ir jāpagriežas atpakaļ un jāatmet Rietumu agresīvā attieksme, vai arī viņam jāgatavojas teikt ardīevas šai planētai. Šī planēta vairs nespēj paciest cilvēku; tā ir cietusi jau pietiekami ilgu laiku.” Ibid., 201.

17 “Mans vēstījums ir vienkāršs. Es runāju par jaunu cilvēku, *homo novus*. [...] Visa cilvēces pagātne ir slimā, neveselīga, vājprātīga. [...] Agrāk mēs nespējām radīt īstus cilvēkus, bet tikai humanoīdus. Humanoīds ir tāds radījums, kas izskatās pēc cilvēka, bet ir pilnīgi kropls un paralizēts. [...] Jaunais cilvēks būs Zemei piederīgs un dievišķs, pasaulīgs un pārpasaulīgs. [...] viņš būs grieķis Zorba un reizē arī Gautama Buda. [...] Viņš būs juteklīgs un garīgs vienlaikus [...] Palīdziet vecajam nomirt un jaunajam – piedzimt. Un atcerieties – veco mēdz godāt [...], bet jaunais būs ļoti savāda parādība. [...] Es strādāju pie **budaszemes** radīšanas, pie enerģijas lauka, kurā var dzimt jaunais. [...] Vecais ir tik sapuvis, ka pat ar visu iespējamo atbalstu tas nevar izdzīvot. [...] Maniem cilvēkiem ir jāklūst par pirmajiem saules stariem, kas parādīsies pie horizonta. Tas ir liels, gandrīz neiespējams uzdevums, bet tāpēc vien, ka tas ir neiespējams, tas savaldzinās visus tos, kuros ir palicis kaut kas no dvēseles. Tas radīs lielu ilgošanos tajos, kuru būtībā slēpjas piedzīvojumu meklētāja gars, kuri ir drošsirdīgi, drosmīgi, jo šī jaunā reliģija patiešām radīs jaunu, drosmīgu pasauli.” *Autobiogrāfija*, 243–245.

18 Osho, *Prieks: laime tevī* ([Rīga]: Sētava, 2008), 147.

nepareiza. [...] Tāpēc nenosodi likumus. Mēģini tos saprast. Pastāv daudzi ļaunumi, kas ir vajadzīgi, nepieciešami.”¹⁹

Centrālā problēma no Ošo skatupunkta ir ego realitāte. Viņaprāt, ego ir neīsta personība, ko radījuši ārējie apstākļi, par ļaunuma sakni uzskatot melīgās un neīstās struktūras, kas jaunpiedzimušo cilvēku ieliek savās nosacītībās tā vietā, lai pacenstos uzzināt, kas patiesībā pie tām ieradies.²⁰ Ošo uzskats balstās pārliecībā, ka katrs cilvēks, katra dzīva būtne ir unikāla individualitāte, sēkla, kas ir jākopj un kam jāļauj attīstīties par to, kas tā ir, nevis jācenšas veidot pēc sava prāta.²¹ Ošo uzskata, ka bērns sākotnēji ir tīrs, apzinās savu patieso, dievišķo dabu, bet ātri vien iemaina to pret vecāku un sabiedrības uzliktām “programmām”, jo, esot atkarīgs, nevar sacelties pret tām.²² Ļaunuma sakne būtībā ir visas sabiedrības mākslīgā uzbūve, bet īpašu vietu šajā shēmā ieņem reliģijas un priesteri, kas sevišķi izposta cilvēka būtību.²³ Ošo iebilst pret pūli un individualitātes nonivیلēšanu pēc kāda viena, no ārpus uzspiesta parauga.²⁴ Problēma ir cilvēka sašķeltība,²⁵ tamdēļ Ošo nebeidz uzsvērt, ka viņš māca totalitāti, veselumu, intensīvu, bezbailīgu dzīvi: “Tāpēc īstam cilvēkam nav cita mērķa kā vien pati dzīve. Dzīvot totāli ir viņa mērķis, dzīvot mirklī – spraiģi, kaislīgi, piesātināti, lūk, viņa mērķis.”²⁶

Ošo vēsta, ka cilvēki hroniski vēršas tikai uz āru, jo iekšpusē tos sagaida pašu radītās²⁷ problēmas: “Ikviens ir ieinteresēts vērsties uz āru, nevienu neinteresē vērššanās

19 *Apskaidrības ABC*, 355.

20 “Ikviens piedzimst bez ego. Jaunpiedzimis bērns ir tikai apziņa: peldoša, plūstoša, caurspīdīga [...] – tajā nav ego. Soli pa soli ego tiek radīts – to rada citi. Ego ir kopums, kas veidojies no citu ļaužu uzskatiem par tevi.” *Ibid.*, 103–104.

21 “Nevienam nav ļauts vienkārši būt sev pašam. Un tu esi šīs idejas uzņēmis tik dziļi, ka šķiet, ka tās ir tavas idejas. Vienkārši atslābinies. Aizmirsti visas šīs nosacītības, atmet tās, kā sausas lapas krīt no kokiem. Labāk būt kailam kokam bez jebkādām lapām, nekā dzīvot ar mākslīgām lapām [...] Tas ir kroplīgi.” *Drosme*, 122–123.

22 *Autobiogrāfija*, 27.

23 “Visos laikos priesterim ir bijis dzelžains tvēriens, jo priesterība ir vissenākā institūcija pasaulē. [...] Pati senākā ir priestera profesija, jo kas gan radītu prostitūtas, ja nebūtu priesteru? [...] priesteris ir visu nejēdzīgo institūciju radītājs.” *Apskaidrības ABC*, 326.

24 “Sabiedrība gaida, ka tu izturēsies tieši tāpat, kā citi. [...] šajā sabiedrībā neviens sevi nepieņem. [...] šādi tevi notur ganāmpulkā [...] neviens nevar atnākt mājās pūlī. Katram jāatnāk mājās vienam.” *Drosme*, 106–108.

25 “Būt cilvēkam ir slimība, pastāvīgas raizes. Lai būtu vesels, kļūsti vai nu kā dzīvnieks, vai kā dievs, bet galvenais – esi vienots, nedalīts. Kamēr būsi sašķelts, tu nespēsi kļūt svēts, tāpēc esi vienots! Tas ir paveicams tikai divos veidos: līdzinoties dzīvniekam vai dievam.” Ošo, *Par seksu: no seksa līdz augstākajai apziņai* ([Rīga]: Sētava, 2014), 143.

26 *Apskaidrības ABC*, 172.

27 Šis moments ir būtisks, jo, kaut gan Ošo uzsver sabiedrības kaitīgo programmēšanu, viņš neaicina vainot nevienu – katrs cilvēks pats ir atbildīgs par savu dzīvi. (Raksta autore piezīme)

uz iekšu, jo brīdī, kad tu iedomāties par vēršanos iekšā, tu domā par tām daudzajām lietām, kas tur paslēptas. *TU un neviens cits esi tās apslēpis*, tāpēc tu labi zini, ka tur atrodas dusmas, naidis, dzimumdziņa, alkātība, greisirdība... Tūkstošiem lietu tur burbuļo un vārās, un ik mirkli tās var uzsprāgt. Labāk doties ārā, nevis iekšā. Labāk ir kaut kur aizbēgt, un tu esi centies bēgt tik daudzos veidos.”²⁸ Galvenā problēma ir bezapzinātība – cilvēka bezapzinātā daļa ir daudzkārt lielāka par trauslo apziņas daļu, ko it īpaši pierāda dažādi masu fenomeni, kad cilvēkus pārņem bezapzinātības neprāts (kas rada meditācijai analogu transcendences pieredzi): “Svarīgi nebija tas, ko Hitlers teica. Svarīgi bija tas, ko ļaudis jūta, esot grupā, pūlī. [...] viņam sekojot, bija laba sajūta. Ļaudis bija sev tik ļoti apnikuši, ka vēlējās tikt absorbēti pūlī. Lūk, kāpēc Rietumos bija iespējams fašisms, nacisms un visu veidu grupu ārpāts.”²⁹

Risinājums

Ošo mācībā centrāls koncepts ir meditācija, tomēr ar to jāsaprot nevis meditācija klasiskā izpratnē – došanās vienatnē un nošķirtībā, bet gan meditātīvs stāvoklis, visa, ko cilvēks dara, vērošana: “Miljoniem ļaužu nepazīst meditāciju, jo meditācija ir ieguvusi nepareizu blakusnozīmi. Tā šķiet ļoti nopietna un drūma, tajā ir kaut kas no baznīcas; [...] Patiesi meditātīvs cilvēks ir rotaļīgs; viņam dzīve ir izprieca, dzīve ir *leela* – spēle. Viņš bauda dzīvi no visas sirds [...] viņš ir atslābinājies, nepiespiests.”³⁰ Nozīme ir arī klusai ieiešanai sevī, bet tikai tad, ja tā var sasniegt piepildījumu attiecībās ar citiem cilvēkiem: “Dzīvē pastāv polaritātes, meditācija un mīlestība [...] meditācija nozīmē mākslu būt vienam, bet mīlestība – mākslu būt kopā.”³¹ Ošo uzsver attiecību nozīmi – tās rada grūtības, jo cilvēki ir baļļpilni, tamdēļ jākultivē mīlestība. Kā Ošo saka: “Vienmēr ir vienkārši mīlēt abstraktas lietas. Vienkāršāk ir mīlēt cilvēci, nevis cilvēkus, jo, mīlot cilvēci, tu ne ar ko neriskē. Viena cilvēciska būtne ir daudzkārt bīstamāka nekā visa cilvēce. Cilvēce ir tikai vārds bez atbilstošas realitātes [...] Patiesi, cilvēces mīlēšana ir līdzeklis, lai vairītos no cilvēkiem. Tu nespēj mīlēt cilvēkus, tāpēc sāc mīlēt cilvēci un tādējādi ļaujies pašapmānam.”³² Ošo aicina doties attiecībās arvien dziļāk gan kvalitatīvā (šeit ir jāmin Ošo mācība par dažādiem mīlestības līmeņiem – “no sekas līdz augstākajai apziņai” – tiks minēts tālāk) gan kvantitatīvā nozīmē, komunicējot ar arvien vairāk cilvēkiem.³³

28 *Apskaidrības ABC*, 6.

29 *Autobiogrāfija*, 223.

30 *Apskaidrības ABC*, 242.

31 *Autobiogrāfija*, 24.

32 *Apskaidrības ABC*, 5.

33 “Tiecies ar cilvēkiem, iejaucies cilvēkos, ar iespējami lielāku daudzumu ļaužu, jo katrs no cilvēkiem – tā ir viena no dažādajām dieva sejām.” *Drosme*, 79.

Vārdu sakot, mīlestību (jeb attiecības) un meditāciju Ošo uzskata par diviem dialektiskiem pretpoliem, “kājām”, kas tikai kopā rada dinamisku attīstību. Šajā procesā prāts nav pilnīgi izslēgts, bet tam ir jāzina sava vieta – prāts vajadzīgs sadzīvīgu jautājumu risināšanai. Nozīmīga ir valoda, tās apzināta lietošana: “Pastāv politiski vārdi un reliģiski vārdi. Atsakies no politiskiem vārdiem. [...] nekad nelieto loģisku, argumentējošu valodu. Izvēlies vārdus, kas pauž emocijas, rūpes, mīlestību, tad nebūs strīdu.”³⁴ Tomēr risinājuma pamatdaļa ir enerģija, bez kuras nekas vispār nevar notikt (šis ir Ošo “tantriskais” koncepts par pamatdziņu, īpaši seksuālās enerģijas izmantošanu garīgajā attīstībā) – sekss ir ne tikai apgaismības sākumpunkts – bez tā vispār nav iespējama apskaidrība: “Vai esi dzirdējis par cilvēku, kas bijis impotents un kļuvis apgaismots? Es par tādu neesmu dzirdējis. Tici man, tas nekad nav noticis. [...] pat ja viņš censtos, tas nenotiktu, jo viņam nav enerģijas, ko pārveidot. [...] apgaismība vienmēr notiek tikai ar ļoti seksuāliem cilvēkiem, jo tiem ir vairāk enerģijas, ko izmantot. Ar mēreniem cilvēkiem [...] nenotiek nekas, viņi ir iestrēguši savā remdenumā. Apgaismība nāk tikai pār ļoti karstiem cilvēkiem.”³⁵

Attiecības kā risinājuma daļa ir ļoti būtiskas, jo Ošo uzskata, ka lielākoties tikai caur partnerattiecībām cilvēks var nokļūt pie Dieva – katra cilvēka būtība ir galējais noslēpums, un, tikai ejot attiecībās arvien dziļāk, sākot no virspuses un virzoties uz centru, ir iespējams atklāt realitātes galējos noslēpumus, tamdēļ Ošo runā par dažādiem mīlestības līmeņiem, kur sākums ir sekss – šajā līmenī satiekas ķermeņi. Kad sekss tiek pieņemts, tad ķermenis “atnāk mājās”, atbrīvojas no neirotikuma. Nākamais mīlestības līmenis ir psiholoģiskais – tas atbrīvo no bailēm. Esot mīlestības apskāvienā, cilvēki ir pilnīgā mierā un saplūsmē. Trešais mīlestības līmenis ir lūgšana jeb saruna ar Dievu, bet ceturtais ir tas, kur izzūd pat šīs objekta–subjekta attiecības, ir pilnīga transcendence, viens veselums, šo ceturto stadiju Ošo dēvē par meditāciju.³⁶

Cilvēkiem ir bail veidot attiecības dažādu iemeslu dēļ. Viena no būtiskākajām problēmām ir cilvēka neīstā personība, aiz kuras slēpjas tukšums. Kādam klausītājam, kas jautā, kamdēļ viņu allaž pārņem bailes, kad kāds tuvojas, Ošo atbild, ka šādas bailes nomoka ikvienu.³⁷ Viena no problēmām ir tā, ka sabiedrība māca konkurēt, māca citus uztvert kā pretiniekus, tomēr vēl būtiskāk ir tas, ka cilvēki paši sevi nepazīst – kad kāds cilvēkam pietuvojas, ir bail, ka virspuses spožumam ātri vien izspīdēs cauri cilvēka iekšējais tukšums un neglītums (Ošo, piemēram, atstāsta gadījumu, kur kāda kinozvaigzne nevēlējās novilkt pulksteni, jo izrādījās, ka zem tā ir lepras plankums – viņš

³⁴ *Apskaidrības ABC*, 3–4.

³⁵ *Par seksu*, 151.

³⁶ *Drosme*, 77.

³⁷ *Par seksu*, 187.

metaforiski saka, ka cilvēki tieši tādā pašā veidā izdaiļo savas nepilnības ar mākslīgu ārišķību palīdzību). Ošo iesaka šo iekšējo tukšumu vērot, lai tas piepildās ar gaismu un ziedēšanu.³⁸

Otrs būtisks moments, kas kavē cilvēka garīgo attīstību, ir sekса apspiešana. Šajā aspektā runa nav tik daudz, ka sekss būtu “garīgs” (kaut gan visam dabiskajam, Ošo izpratnē³⁹, piemīt dievišķums), cik tas, ka sekса apspiešana neļauj virzīties tālāk par to. Ošo nebeidz uzsvērt, ka “sekss ir jāatmet”, mērķis ir celibāts,⁴⁰ tomēr to var izdarīt tikai tad, kad sekса aktualitāte dabiski ir transcendējusies: “Tu būsi pārsteigts – interese par seksu izzudīs [...] Kad spēsi radīt apziņu, nekas tev vairs neliēgs nodarboties ar seksu, tomēr tas šķitīs virspusējs. Tas vairs nesniegs prieku un liksies kā lieka enerģijas tērēšana.”⁴¹ Kā jau minēts, saskaņā ar Ošo, sekса apspiešana ir “priesteru savvērestība”, kas notur cilvēku fokusu šajā līmenī.⁴² Viņš min, ka cilvēki domā par seksu gandrīz nepārtraukti tieši tamdēļ, ka šis līmenis palicis nepiepildīts. Viņš atzīst, ka sekss ir muļķīgs, zems,⁴³ tomēr tajā ir jādodas dziļāk: “Par laimi, lai kļūtu apgaismots, no tā nav jāatbrīvojas. Tieši pretēji, jo dziļāk tuvībā iegrimsi, jo vieglāk būs rast apgaismību tāpēc, ka cilvēks, kurš ir iedziļinājies mīlestībā, spēj pilnīgi atdoties arī meditācijā. Dziļākie mīlestības brīži sniedz pirmos meditācijas uzplaiksnījumus.”⁴⁴ Grāmatā “No sekса uz augstāko apziņu” Ošo min, ka tieši jaunas kvalitātes sekss ir jaunās sabiedrības pamatā – neapzināti un nemīlestībā ieņemti bērni nevar būt laimīgi un pilnvērtīgi cilvēki. Viņš uzskata, ka nākotnes būtnes vairs ar seksu nenodarbosies, tomēr, ja vēlēties, spēs radīt bērnu apzināti, nevis tā, kā tas ir šobrīd.⁴⁵

38 *Prieks*, 138, 142–143.

39 “Daba pati par sevi ir šķīsta (...)”, *Par seksu*, 130.

40 Šim jēdzienam ir cita nozīme nekā tradicionāli. Celibāts drīzāk ir stāvoklis, kad cilvēku nevada akls sekса instinkts, bet tas nenozīmē seksualitātes izzušanu, tā ir drīzāk “sekса absorbēšana”: Ošo, *The tantra attitude*, www.osho.com [skatīts 20.06.2019.].

41 *Par seksu*, 9.

42 “Cilvēki šo nektāru ir pārvērtuši indē, un galvenie kaitnieki ir tā sauktie skolotāji, svētie un gudrie, tā sauktie reliģiskie cilvēki.” (Ibid., 11) “Visas reliģijas ir nostājušās pret seksu, jo tas ir vienīgais veids, kā padarīt tevi nožēlojamu, likt justies vainīgam. [...] Sekss ir viena no dzīves pamatpatiesībām, tik dziļa, ka, kādam to nosaucot par nepareizu, šis nosodījums tevi savažo, un tu vairs nespēj atbrīvoties no domām par seksu. Kamēr neklūsi patiesi apgaismots, tu nespēsi tuvību izmest no apziņas.” (Ibid., 114)

43 Piemēram, “ja cilvēks pazīst tikai vienu dzīvi – dzimumdzīvi, tad viņš ir stulbs, viņš ir idiots”. *Apskaidrības ABC*, 372.

44 *Par seksu*, 114.

45 Ibid., 99.

Lai vai kā, Ošo mācības centrā ir meditācija: “Meditācija vienkārši ir drosme būt klusam un vientuļam.”⁴⁶ Meditācija nav tikai “rožu lauks” – “Kad cilvēks sāk ielūkoties sevī, dabiski, viņš stipri apjūk. Buda saka, ka sevī var atrast lielu svētlaimi [...] Bet, kad jūs ieejat sevī, jūs ieraugāt elli. Jūs redzat nevis Budas zemes, bet Ādolda Hitlera koncentrācijas nometnes.”⁴⁷ Tāpēc ir nepieciešama katarse, atbrīves ceļš sākas ar dusmu aktivizāciju: “Pārtapšanas pirmais nosacījums ir dot vaļu dusmām, bet neizgāz tās uz kādu citu. [...] nodari to spilvenam.”⁴⁸ Cilvēkus sākotnēji biedē pašu iekšējais tukšums, bet tas ir tikai jāvēro. Ja rodas bailes, tad jābaidās, un tās izgaiss pašas no sevis. Kad cilvēks atbrīvo savu “iekšējo gorillu”, dabiski iestājas apskaidrība, Budas stāvoklis: “Vispirms vajag palaist brīvībā gorillu [...] Budas iedaba tev pienākas no dzimšanas, gorillu rada tikai tava nosacītība. [...] Tāpēc vispirms esi gorilla [...] lūk, kas notiek “dinamiskajā meditācijā” [...] laid to ārā. Tas izgaro gaisā, un aiz viņa paliek tīra telpa.”⁴⁹

Mērķis – apskaidrība

Lai izprastu Ošo jaunās sabiedrības vīziju, jāizprot viņa redzējums par apskaidrotu cilvēku, jo jauno sabiedrību veidos tikai šādi cilvēki. Ošo redzējumā šī ir eksistenciāla, individuāla izšķiršanās, nekāda konstruktīva pūļa attīstība nav iespējama – jaunais ceļš sākas un beidzas ar katru individuāli,⁵⁰ ar drosmīgiem dumpiniekiem, kas sacelšas pret iekšējo apspiešanu. Viņš nebeidz uzsvērt drosmes un bezbailības nozīmi šajā ceļā: “Meditācija ir azartspēle. Visās azartspēlēs mēs kaut ko liekam uz spēles, un meditācijā mēs liekam uz spēles paši sevi. [...] Azartspēļu spēlētājs domā par to, lai laimests būtu liels, pat ja pastāv risks zaudēt visu.”⁵¹ Apskaidrības stāvoklis nav viszināšana – kā viņš izsakās, “apskaidrībai nav nekāda sakara ar neklūdību”,⁵² “viedais atkal top par bērnu”,⁵³ Ošo izpratnē apskaidrība

46 Drosme, 102.

47 Apskaidrības ABC, 211.

48 Ibid., 92.

49 Ibid., 194–195.

50 Autobiogrāfija, 99.

51 Autobiogrāfija, 213.

52 “Vai domājat, ka es neesmu kļūdījies, atbraukdams uz Oregonu? Esmu gana labs pierādījums tam, ka būt apgaismotam nenozīmē būt neklūdīgam.” (Autobiogrāfija, 279)

53 “Šajā ceļā nav vajadzīgas zināšanas, jo tās virza uz sasniegumiem, galamērķiem. Šajā bezmērķa tūlītējā dzīvē vajag nevainību, nevis zināšanas. Šo bērnišķīgo nevainību Dionīsijs sauc par “gaismas apmirdzētu neziņu” – tas ir apskaidots ne-zināšanas stāvoklis. [...] Apskaidrība ir nezināšanas galējais stāvoklis, tā ir gaismas apspīdēta neziņa, tā ir bērnišķa. Viedais atkal top par bērnu. Viņš sāk vākt krāsainus akmentiņus, oļus, gliemežvākus liedagā. Viņš sāk plūkt savvaļas puķes – bez jebkāda iemesla, tikai tīrā prieka pēc.” (Apskaidrības ABC, 128)

ir dzīva atsaukšanās tagadnes brīdim. Nav iespējama nekāda omniscience, jo tad realitāte būtu nedzīva, tā nebūtu brīnums.⁵⁴

Ošo vīzija ir par cilvēku atvēršanos spontanitātei un priekam, viņš runā par atbildību ar nozīmi 'atbildēt, atsaukties'.⁵⁵ Viņš uzskata, ka eksistence ir neprognozējama spēle, tamdēļ bezbailība ir pamatvērtība, vienmēr droši jādodas nezināmajā, tikai pārstājot baidīties no nāves, cilvēks pilnīgi izbaudīs realitātes krāšņumu. Tomēr nebaidīties no nāves nenozīmē mulķīgu neapdomību – kā Ošo saka, bailes jeb bailu sajūta neizzudīs, jo tā ir ekistenciāla cilvēka dzīves sastāvdaļa,⁵⁶ tomēr bailes vairs nekontrolēs cilvēku un viņa izvēli: "Bailes būs, bet tev nebūs bail."⁵⁷ Tieši sava mirstīguma apzināšanās var padarīt cilvēka dzīvi sevišķi spilgtu, jo iznākums nekad nav prognozējams. No vienas puses, apskaidrība atnāk negaidot, bet tā nenāk arī bez pūlēm un tiekšanās: "Un jums jābūt ļoti nepacietīgi pacietīgiem – ar dziļu ilgošanos, bet neko nepieprasot."⁵⁸

Skaidrs, ka Ošo piedāvātajā apskaidrības ceļā nav nekādu iepriekšnoteiktu dogmu vai "attīstības pakāpienu". Runājot pats par savu apskaidrību, viņš min, ka šis ceļš katram ir individuāls: "Apgaismība ir ļoti individuāls process. Tieši šī individuālisma dēļ tas ir radījis daudz problēmu. Pirmām kārtām: nav nekādu fiksētu stadiju, kurām cilvēks noteikti iziet cauri. Katrs cilvēks iziet cauri dažādām fāzēm, jo ikviens daudzu dzīvju laikā ir izveidojis sev atšķirīgus apstākļus."⁵⁹ Līdztekus individuālas apskaidrības konceptam viņš runā arī par vispārēju sabiedrības atmošanos, ko nereti dēvē par "Saules uzlēkšanu", apskaidrotu cilvēku sabiedrība veidos "budaszemi".⁶⁰ Šeit svarīgi atcerēties, ka Ošo vīzija ir par līdzsvarotu cilvēku Zorbu, kas apvienos gan grieķa Zorbas spēju baudīt materiālo realitāti, gan Budas vērojošo, klusējošo mieru. Šāda veida satikšanās rada jaunu sintēzi, jo baudas kā tādas Ošo uzskata par mulķīgām – viņš nesaka

54 "Ja tu varēsi atvērties brīnumam, tad tu spēsi svinēt. Nedzīvo zināšanās, dzīvo brīnumā. Tu nezini pilnīgi neko. Dzīve ir pārsteigums, tā ir nemitīgi pārsteidzoša [...] katrs mirklis ir jauns." (*Apskaidrības ABC*, 67)

55 Ošo, "Responsibility", www.osho.com [skatīts 26.06.2019.].

56 "Ja es saku, ka tu tiksī valā no bailēm, es nedomāju, ka tavā dzīvē nebūs bailu. Tu sapratīsi, ka deviņdesmit deviņi procenti tavu bailu ir tikai iedomas. Desmit procenti ir reāli, tāpēc tie ir jāpieņem." *Drosme*, 162.

57 *Drosme*, 157.

58 *Autobiogrāfija*, 301.

59 *Ibid.*, 99.

60 Šis uzskats gan laika gaitā mainās. Radžnišpuramas kopienas "sakāve" liek Ošo zaudēt "ticību cilvēcei" – budaszemi veidos tikai nedaudzi drosmīgie, un tas notiks "uz citas planētas": "Šo pasauli nevar glābt, bet tevi var, un tas ir kas pavisam cits. Ja tu vari sasniegt realizāciju savā apziņā, tu esi glābts. Tad, lai kur tu būtu, tu esi svētlaimē, lai arī uz kādas planētas atrastos." Ošo, "The last testament", 6: 6, www.oshosearch.net [skatīts 26.06.2019.].

nebaudiet, bet aicina doties tālāk par to, tās ir tikai “spēlmantiņas”.⁶¹ Ošo mācības centrā neapšaubāmi ir meditācija, un tai nav nepieciešama nekāda tehnika (mantru skaitīšanu, piemēram, viņš uzskata par prāta notrulināšanu, prātam ir jābūt asam, vērojošam).⁶²

“Esiet pasaulē, dzīvojiet pasaulē, dzīvojiet pilnīgi, bez ambīcijām, bez vēlmēm, jo jebkuras vēlmes novērš uzmanību no dzīvošanas [...] un es to saucu par visu meditācijas mākslu. Esiet uztverīgi, esiet modri [...] Esiet meditatīvi, bet dzīvojiet pasaulē. Mana pieredze ir tāda: pasaule ārkārtīgi palīdz kļūt meditatīvākam. Tā sniedz daudz iespēju izkļāst uzmanību, bet, ja jūs tām neļaujaties, tad katra veiksmē kļūst par milzīgu prieku. Jūs paliekat sacentrēties, jūs kļūstat par ciklona centru. Ciklons turpina ap jums plosīties, bet jūsu centrs paliek neskarts. Tāds ir īsta sanjasma ceļš: būt pasaulē, bet palikt tās neskartam, neietekmētam.”⁶³

Terapijas nozīme

Kā jau minēts – pirms pievērsties meditācijai, cilvēkam vispirms jāattīrās, nepieciešama katarse, tamdēļ daļa no ceļa ir terapija, kur nozīme ir gan Ošo dinamiskajām meditācijām, gan dažādām grupu un individuālām katarsēm: “Terapija ir virspusēja. Tā var palīdzēt attīrīt zemi, bet tīra zeme vien nenozīmē iekoptu dārzu. [...] Vairākums ļaužu tās pārpratīs, noteikti pārpratīs, citādi nevar būt, jo psihoterapeitiskos apstākļos cilvēkam ir jādabū virspusē visas savas būtības noliegtās daļas. Ja kāds ir apspiedis dusmas, [...] tām ir jāļauj vaļā. [...] ir jāatver visas brūces. [...] Vērojot saskarsmes grupu, kļūst nelabi. Var redzēt tik daudz dzīvnieciskuma, kas izlaužas no cilvēkiem.”⁶⁴ “Kad viss ir izpausts – seksualitāte, dusmas, alkātība, greizsirdība, niknums – , kad viss ir izpausts, atnāk liels miers, klusums, kas iestājas pēc vētras.”⁶⁵

Ap Ošo terapijas grupām bijis daudz kontroversiju, tās uzskatītas tikai par neprātu, tamdēļ vēlos citēt, ko Ošo saka par to, kas, viņa redzējumā, tajās notika: “Pūnā bija vairākas grupas, un es izlēmu, kurā grupā cilvēkiem jāpiedalās. [...] vispirms notika klusuma terapijas [...] Tiem, kuri tajās neguva nekādu progresu, tika piedāvātas aktīvākas

61 “Visu mūžu tu cieti dažu prieciņu dēļ, kuri nešķiet lielāki par rotaļlietām. [...] Visa tava eiforija bija vienkārši tavu sapņu spēju funkcija. Tu aizēj ar tukšām rokām.” (*Drosme*, 147) “Baudas ir tīkamas – es neesmu pret tām, tomēr ir svarīgi atcerēties: baudas ir spēļlietas, rotaļlietas. Cilvēks tās rada – un tāpēc, ka cilvēks tās rada, tās nespēj sniegt viņam papildījumu. Tās paliek zem cilvēka. Radītais vienmēr atrodas zem radītāja; radītais nekad nevar būt lielāks par radītāju.” (*Apskaidrības ABC*, 55)

62 *Apskaidrības ABC*, 238–239.

63 *Autobiogrāfija*, 278.

64 *Ibid.*, 268–269.

65 *Ibid.*, 270.

terapijas. Ja pat ar tām nebija pietiekami, tika piedāvātas terapijas, kurās viņi varēja daudzīt spilvenus, kliegt, bļaut... [...] nevienu neaiztiekot. Lielākoties ar to pietika. Tikai paretam bija kāds cilvēks, kuram vajadzēja vēl kaut ko vairāk [...] Šiem cilvēkiem bija terapijas, kurās viņiem tika atļauti fiziski kontakti. Taču klāt bija terapeits, kurš gādāja, lai neviens nenodarītu otram pāri. Turklāt šiem cilvēkiem bija jāparaksta veidlapa, apliecinot, ka viņi paši uzņemas zināmu atbildību [...] tā nebija spiesta lieta. [...] Lai ko viņi darītu, [...] bija jāatceras vērot. [...] pat tad, kad viņi kādam sita, iekšā bija jābūt vērotājam. Un pēc izkaušanās viņi mēdza viens otru apskaut un izraudāties, un izjuta lielu līdzjūtību. Seksa terapijās [...] Viss notika rotaļīgi, neviens netika izvarots. Neviens netika piespiests pret paša gribu. Un, ja kāds vēlējās kādā brīdī izstāties, to brīvi varēja darīt.”⁶⁶

Radžnišpuramas kopiena

1970. gadā Radžnišs izveido kopienu Pūnā, Indijā, bet, nesaskaņojot ar Indijas valdību dēļ Radžnišs ir spiests pārcelties uz ASV, un viņa mērķis ir izveidot utopisku “nākotnes cilvēku” kopienu. Par mērķi tiek izraudzīta Antelope – mazapdzīvota (tikai 40 iedzīvotāju!) vieta tuksnešainā apvidū Oregonas štatā. Izmantojot dažādas metodes, “radžnišiem” izdodas pārņemt pilsētu un tās vadību, izveidojot Radžnišpuramu jeb, tā teikt, alternatīvu “valsti valstī”, kuras “ziedu laikos” Radžnišpuramā ir veikali, policijas iecirknis, restorāni un pat sava lidosta un kopumā ap divtūkstoš iedzīvotāju.⁶⁷

Raksturīga Radžnišpuramas kopienas iezīme bija oranžais apģērbs (ši iemesla dēļ kopiena ieguva arī “oranžo cilvēku” nosaukumu, līdzās “radžnišiem”, “sanjāsiem” un “neosanjāsiem”) – visiem bijis jāvalkā dzeltenas, oranžas vai sarkanas krāsas tradicionālais indiešu sanjāsu tērps, kas apzīmējis dažādās saules nokrāsas.⁶⁸ Bhagavana pamatojums šim fenomenam, kā jau allaž, ir pretrunīgs – citreiz viņš sacījis, ka liek valkāt šādas drēbes, jo viņam patīk oranžā krāsa, bet citkārt atkal, ka viņam tā riebjas un viņš tā pazemojot kopienas locekļus.⁶⁹ Lai iestātos kopienā, bija nepieciešams arī saņemt savu jauno vārdu (sākotnēji Radžnišs deva šo vārdu klātienē, bet vēlāk daudz

⁶⁶ *Autobiogrāfija*, 270–271.

⁶⁷ Kashmira Gander, “Wild Wild Country: ‘Sex Cult’ Member Reveals Truth About Orgies, Sterilizations and Punishments at Oregon Ranch”, 4/11/18, www.newsweek.com [skatīts 25.06.2019].

⁶⁸ Tom Leonard, “The incredible story of the free-love cult, the ‘conman mystic’ with 93 Rolls-Royces who led it and the biggest mass poisoning in US history,” 29 March 2018, www.dailymail.co.uk [skatīts 25.06.2019].

⁶⁹ Elizabeth Puttick, “First-Hand: People didn’t just come looking for orgies: Two British women, once in the Rajneeshis, face a US murder plot trial. Elizabeth Puttick recalls her days with the sect,” Sunday 31 July 1994, www.independent.co.uk/ [skatīts 25.06.2019].

formālāk – vēstules veidā), vienlaikus tika saņemta arī “mala” jeb lūgšanu krelles ar Radžniša foto.⁷⁰

Interesants fenomens ir tas, ka Radžnišam esot bijusi alerģija pret jebkāda veida sintētiskajām smaržām, tamdēļ kopienā bijis aizliegts lietot jebkādus mākslīgus mazgāšanas vai kosmētikas līdzekļus – pie ieejas kopienā tika pārbaudītas cilvēku drēbes un paduses.⁷¹ Tāpat interesants ir arī paša Bhagavana dzīvesveids (ja var ticēt vēlākajām kopienas locekļu liecībām) – viņš esot dzīvojis ļoti zemas temperatūras apstākļos, gājis ledaini aukstās vannās, ēdis tikai dārzeņus bez garšvielām.⁷² Neskatoties uz Radžnišam pārņemto izšķērdību, greznību un materiālo vērtību “nesmādēšanu” (viņam esot piederējuši 93 rolsroisi, dažādi dārgi pulksteņi ar briljantiem utt.), viņa personīgais dzīvesveids šķiet samērā askētisks. Vēl kāds neparasts fenomens ir “Bhagavana klusēšana” jeb fakts, ka, vēlākais, kopš pārceļošanas uz ASV Ošo ļoti maz komunicējis ar kopienas locekļiem, deleģējot savas funkcijas citiem.⁷³ Bez vakarēšanas Ošo sevi demonstrējis tikai pusdienlaika “rolsroisu parādē” (viņš esot braucis katru dienu ar citu automobili. Atbildot uz publikas neizpratni par viņa aizraušanos ar šiem spēkratiem, Ošo esot sacījis, ka tie esot perfekti meditācijai – radot Budas cienīgu mieru un komfortu).⁷⁴ Līdz ar to reālo kopienas vadību bija uzņēmusies sieviete vārdā *Ma Aanand Sheela* – Bhagavana “sekretāre”.

Šīlas personība vēsturē iegājusi kā izteikti ugunīga un autoritāra. Savdabīgi, ka Ošo “mīlestības filosofijā” balstītā alternatīvā kopiena ātri vien pārvērtās savā pretstatā – stingri kontrolētā totalitārā režīmā. Kādreizējie kopienas dalībnieki apgāž apgalvojumu, ka Radžnišpurāmā bijusi viegla un izlaidīga dzīve, sakot, ka “oranžie cilvēki” tikuši tik pamatīgi nostrādīnāti (12 līdz 16 stundas dienā),⁷⁵ ka neesot atlicis nedz laika, nedz spēka citām aktivitātēm.⁷⁶ Tāpat bijusi izstrādāta “sodu sistēma”, kur par nepaklausību draudēja, piemēram, izģērbšana (t. i., cilvēkam bija jāstaigā bez drēbēm) vai “miega

70 Elizabeth Puttick, “*First-Hand: People didn’t just come looking for orgies: Two British women, once in the Rajneeshis, face a US murder plot trial. Elizabeth Puttick recalls her days with the sect,*” Sunday 31 July 1994, www.independent.co.uk/ [skatīts 25.06.2019.].

71 Geraldine Bedell, “The future was orange: Tim Guest’s upbringing as a child of the Bhagwan Shree Rajneesh ‘free love’ movement in the Sixties left him anything but spiritually enlightened,” Sun 11 Jan 2004, www.theguardian.com [skatīts 25.06.2019.].

72 Elizabeth Puttick, op. cit.

73 Tom Leonard, op. cit.

74 Jon Lockett, “SICK SECT: Inside bizarre Eighties ‘sex cult’ in Netflix’s ‘Wild Wild Country’ run by guru with 93 Rolls-Royces and whose followers carried out largest bioterror attack in US history,” 22 Mar 2018, www.thesun.co.uk [skatīts 25.06.2019.].

75 “Ar lielām pūlēm esam padarījuši šo vietu auglīgu. Mūsu cilvēki strādā divpadsmit, četrpadsmit stundu dienā [...]” *Autobiogrāfija*, 281.

76 Kashmira Gander, op. cit.

terapija”.⁷⁷ Izstāšanās no kopienas acīmredzot netika labprātīgi pieļauta, tamdēļ, piemēram, Satja Frenklina (*Satya Franklin*) stāsta, ka kopā ar vīru esot no apmetnes bēguši.⁷⁸

Attiecības ar “parastajiem cilvēkiem”

Kopienas attiecības ar vietējiem, lokālajām un ASV līmeņa autoritātēm ir sevišķi konfrontējošas, veidojot kopienas “toksisko” raksturojumu vārda burtiskā nozīmē. Acīmredzot par kopienas lokācijas vietu ne velti tika izraudzīta mazapdzīvotā un nomalā Antelopes pilsēta (konkrētāk Madijranča (*Muddy Ranch*), jo šādu nelielu pilsētiņu bija viegli pārņemt. Tieši saistībā ar šo varas jautājumu notika lielākie likumpārkāpumi. Pirmkārt, jau, lai ļaudis, kas brauca no ārpus ASV, varētu saņemt uzturēšanās atļaujas, tika organizētas masveida fiktīvas laulības. Otrkārt, tā kā atbilstoši ASV likumdošanai katrs, kas uzturējies ASV vismaz 20 dienas, kļūst balsstiesīgs, tuvojoties vēlēšanām, tika organizēta “bezpajumtnieku deportācijas kampaņa” – Radžnišpuramā tika ievesti daudzi bezpajumtnieki no tuvākas un tālākas apkaimes, lai viņi varētu balsot par Antelopes pārvaldes pāreju “radžnišu” rokās. Šie bezpajumtnieki tika sazāloti un vēlāk vienkārši “izmesti” turpat, kur tie tika atrasti.⁷⁹

Lai vēlēšanās iegūtu vairākumu balsu, būtiski bija ne tikai vairot savu atbalstītāju skaitu, bet arī mazināt “pretinieku” pulku. (Šeit jāpiebilst, ka vietējo iedzīvotāju attieksme pret radžnišiem bija negatīva jau no paša sākuma. Bija radies pat sakāmvārds “labāk miris nekā oranžs” (“*better dead than red*”)⁸⁰. Vēlāk (īpaši filmas “Wild Wild Country” kontekstā) tas tiek skaidrots arī kā aprobežotības un ksenofobijas fenomens, kas ir aizdomīgs un naidīgs pret visu jauno un citādo.) Tas tika darīts ar dažādām teroristiskām metodēm – notika lielākais bioterorisma akts ASV vēsturē. Šīlās vadībā tika saindēti vietējās apkaimes salātu bāri, kas izraisīja vairāk nekā 700 cilvēku saslimšanu ar salmonelozi, dažiem cilvēkiem pat nonākot tuvu nāvei. Tāpat tika nolemts saindēt dzeramo ūdeni, ievadot tajā inficētus bebrus – tā kā tie bija par lielu, lai “ceļotu pa caurulēm”, tie tika samalti gabalos! Tā līdztekus “nevainīgākām” kaitniecības metodēm (piemēram, mirušu dzīvnieku atlieku izmētāšanai vietējo autoritāšu dārzos) kopienas destruktivitāte aizgāja līdz pat slepkavības mēģinājumiem (sūtot saindētas šokolādes konfektes utt.).⁸¹

⁷⁷ Kashmira Gander, op. cit.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Tom Leonard, op. cit.

⁸⁰ Kashmira Gander, op. cit.

⁸¹ Jon Lockett, op. cit.

Attiecības kopienā

Iepriekš sacītā kontekstā jāmin, ka attiecības pašā kopienā nebūt nebija labākas kā ar vietējiem iedzīvotājiem. Kaut gan, kā jau minēts, Ošo uzskata par “brīvās mīlestības pravieti”, kopienas locekļu savstarpējās attiecības aprakstītas kā visai skarbas. Īpaši tas attiecās uz bērniem, par kuru nelaimīgajiem likteņiem vēsta dažas vēlāk sarakstītas grāmatas, piemēram, Tima Gesta (*Tim Guest*) “Mana dzīve oranžā” (*My life in Orange*). Šajos materiālos aprakstīts, ka bērni vispār tika lielākoties ignorēti⁸² (Ošo filosofija ir bijusi vērsta pret tā saucamajām “ģimenes vērtībām”, saviem sekotājiem viņš ieteicis sterilizāciju,⁸³ aprakstot cilvēka destruktīvās zombēšanas aizsākumus jau ģimenē. Ošo, līdzīgi kā savulaik Platons, uzskatīja, ka bērniem jāaug nevis pie vecākiem, bet gan jābūt “kopienas īpašumam”, lai viņi automātiski nepārņemtu savu vecāku netikumus.⁸⁴ Tāpat Ošo esot uzskatījis, ka sekss “ieslēgšana laulībā” ir destruktīvs un nepamatots fenomens, un ieteica cilvēkiem bieži mainīt partnerus.⁸⁵

Arī pašas “brīvās mīlestības” praktizēšanas kontekstā lietas nebūt nebija “tik rožainas”. Pirmkārt, ainas (piemēram, filmā “Wild Wild Country”, kurās attēloti aplī, kuru vidū dažādi pāri kaili mīlējas) esot nevis no Radžnišpuramas, bet gan no Ošo kopienas Pūnā.⁸⁶ Kā jau minēts, Radžnišpuramā cilvēki tā esot tikuši nostrādināti, ka viņiem nav bijis domas par seksu. (Šis fakts gan ir visai controversāls, jo kāda cita sieviete turpretim apraksta, ka nav spējusi kopienā uzturēties, jo tajā nepārtraukti bijuši dzirdami orgastiski kliegzieni.⁸⁷ Bijušajai aktrisei Annekei Vilsai (*Anneke Wills*) šis Radžnišpuramas aspekts garlaikojis, jo viņa jau savulaik bijusi tam “izgājusi cauri”).⁸⁸ Lai vai kā, tajos gadījumos, kad notika šāda veida prakses, tā nebūt nebija “hipijiska mīlēšanās”, bet nereti skarba, pazemojoša prakse. Piemēram, tiek aprakstītas terapijas, kurās bars vīriešu pazemo kailu sievieti, to apsūkājot un skaļi aprunājot tās trūkumus, līdz sieviete krīt histērijā – tādējādi tiekot “iniciēta”. Pēcāk ar citām metodēm viņai vēl bijis jādabū atpakaļ savas drēbes.⁸⁹

82 Tims Gests apraksta, kā bērni visu dienu skatījušies televīziju vai spēlējuši spēli “haizivis”, par viņu izglītošanu neviens daudz nav raizējies. Tāpat aprakstīts, ka bērni jau visai agri iesaistījušies seksuālajā dzīvē, sekojot vecāko kopienas locekļu paraugam un “izpētot savu libido”. Kopienā esot bijuši arī bērnu pašnāvības gadījumi. Geraldine Bedell, op. cit.

83 Ibid.

84 Ošo, “Rabbis and Rubbish,” osho.com [skatīts 25.06.2019.].

85 Šis jau atkal ir controversāls jautājums, jo paša Ošo izteikumi ir mazliet citādi – viņš nav pret ilgstošu partnerību, tikai uzskata, ja rodas vēlme “kaut ko pamainīt”, šo impulsu nevajag apspiest, jo tas var “bagātināt” jau esošās partnerattiecības.

86 Kashmir Gander, op. cit.

87 Tom Leonard, op. cit.

88 Ibid.

89 Tom Leonard, op. cit.

Iespējams, varētu teikt, ka Radžnišpuramā sekss bija “obligāts”, liekot cilvēkiem ne-
reti iesaistīties nepiemērotā un negribētā seksā. Tiek sacīts, ka jaunas meitenes pret
pašu gribu tikušas “apmācītas” mīlas lietās.⁹⁰ Tāpat Satja Frenklina apraksta, kā Ošo ar
kājas pirkstiem glāstījis viņas krūtis un “seksuālo centru”.⁹¹ Kā jau minēts iepriekš, ko-
pienā jebkāda veida nepaklausība tika sodīta – pastāvēja teju militarizēta kārtība (ko-
piena bija tā apbruņota, ka Oregonas štata policija baidījās arestēt Ošo, lai netiktu izrai-
sīta masveida apšaušana).⁹² Īpaši pēc islāma teroristu uzņemšanas bumbas Radžnišpuramas
viesnīcai apkārt braukāja bruņumašīnas un cilvēki ar ieročiem, piemēram, AK-47.⁹³

Bez šāda veida aspektiem vēl jāmin līderu savstarpējās attiecības. Ošo attiecības ar
Šilu ir visai neskaidras un ambivalentas. Pastāv uzskats, ka pašam Bhagavanam, iespē-
jams, nav nekāda sakara ar to, kas notika Radžnišpuramā, jo viņš, tā teikt, vienkārši ļāva
Šilai “izpausties”. (Ošo esot teicis, ka kopienā ļāvis cilvēkiem piedzīvot fašistu režīmu.⁹⁴
Viņš to pamato ar cilvēku spēju pašiem izvēlēties, kam sekot: “Es visus mācu būt indi-
viduāliem un atkarīgiem tikai no paša ieskatiem. Un, ja kāds jūt, ka viņš ir spiests darīt
 kaut ko, ko nevēlas, viņš var pret to sacelties. Nav nekādas vajadzības pakļauties. Un
daudzi cilvēki tiešām arī devās prom.”⁹⁵) 1985. gadā Šila dezertē no Radžnišpuramas,
un šis notikums pārtrauc “Ošo klusēšanu” – viņš nodēvē Šilu par nožēlojamu glēvuli,
atklāj viņas noziegumus⁹⁶ un to, ka viņas uzvedības pamatā bijusi greizsirdība, jo Ošo
neesot ar viņu “gulējis”.⁹⁷ Šādā veidā pret Šilu ir iespējams ierosināt krimināllietu, kā
rezultātā viņai tiek piespriests 20 gadu cietumsods, no kura viņa izcieš (ne līdz galam
skaidru iemeslu dēļ) tikai 29⁹⁸ (vai 39)⁹⁹ mēnešu ieslodzījumu.

90 Geraldine Bedell, op. cit.

91 Kashmira Gander, op. cit.

92 Tom Leonard, op. cit.

93 Kashmira Gander, op. cit.

94 “Tāpēc ir tikai divi ceļi: vai nu Šilas ceļš, vai manējais. Biju izvēlēties Šilu par savu sekretāri, lai
jūs mazliet sajustu, ko nozīmē fašisms. Tagad dzīvojiet kā es. Esiet atbildīgi, lai nevienam nebūtu
vajadzības jums kaut ko pavēlēt...” *Autobiogrāfija*, 288.

95 Ibid., 287.

96 Ibid., 285.

97 Tom Leonard, op. cit. Par paša Ošo seksuālo dzīvi sakāms vien tas, ka viņam esot bijusi
pastāvīga partnere, kā arī viņš esot lielījis, ka tam esot bijušas seksuālas attiecības ar simtiem
sieviešu. Ibid.

98 Ibid.

99 Jon Lockett, op. cit.

Lai gan Ošo esot lietojis narkotikas¹⁰⁰ (diazepāmu (*valium*) un slāpekļa oksīdu jeb smieklu gāzi),¹⁰¹ Ošo pats un viņa sekotāji uzskatīja, ka viņš ticis indēts ASV cietumos.¹⁰² Ar Ošo slimību un nāvi arī saistīta vesela “iekšējā drāma”, kuras rezultātā gandrīz gāja bojā vairāki cilvēki. Šīla uzskatīja, ka Ošo personīgais ārsts Džordžs Meredits (*George Meredith*) vēlas noindēt guru. Reaģējot uz šīm aizdomām, Šīla ar sanjāses Džeinas Storkas (*Jane Stork*) palīdzību organizē ārsta noindēšanas kampaņu (Džeina Storka bijusi iesaistīta arī vietējā politiķa Džeimsa Tērnera slepkavības mēģinājumā, kā arī Ošo mīļākā Viveka vēlāk sniedz liecības, ka pati Šīla esot vēlējusies viņu noindēt), kas, par laimi, beidzas neveiksmīgi, t. i., ārsts paliek dzīvs.¹⁰³

Secinājumi

Kopējais secinājums ir tāds, ka Radžnišpuramas kopiena “cieta sakāvi”, tomēr šis fakts nav tik viennozīmīgs, kā izskatās. Skaidrs ir tas, ka sabiedriskie mediji (citētie šķietami cienījamie “The Guardian”, “The Sun”, “Independent” avoti) attēlo Radžnišpuramas kopienu dramatiski sabiezinātos toņos, kas redzams pēc to “kliedošajiem” saukļiem – “slimā sekta” (*sick sect*), “sek-sa kults”, “orgijas” utt. Iepazīstoties ar internetā cirkulējošo informāciju, šķiet, ka Radžnišpurama bijusi “totāla izgāšanās”, kārtējā “slimā reliģiskā sekta”, kas ne vien piekopusi orgijas, bet pat dzīvojusi neprātā un destrūkcijā. Tomēr šāds akcents ir, protams, vienus pusīgs. Šeit varētu ņemt vērā paša Ošo izteikumus, kad viņam jautā par kopienas “sagrāvi” – viņš atbild, ka nekādu neveiksmi tajā nesaskata. Viņš akcentē to, ka kopienas locekļi par skaistu paradīzi pārvērtu nedzīvu tuksnesi, piedzīvoja tajā daudz brīnumainu mirkļu, svinēšanas un, pats galvenais, pašpietiekamību. Viņaprāt, kopienas “izgāšanās” lielā mērā ir “skaudīgo politiku sazvērestība” – pašpietiekamība netiek nevienai varai.¹⁰⁴

Tomēr jāņem vērā arī citi lietas apstākļi. Kopienas pārvēršanos fašistiskā režīmā būtībā īsteno Ošo sekretāre Šīla, kamēr viņš pats ne līdz galam skaidru apstākļu dēļ atradās “klusēšanā”. Tieši Ošo atmasko Šīlas noziegumus, pats par sekretāres izvēli

100 Šis jautājums ir kontroversāls, jo Ošo savās runās iestājies pret apreibinošu vielu lietošanu: “Es arī esmu pret narkotiku lietošanu, un tā vienkāršā iemesla dēļ, ka tās uz laiku palīdz mums aizmirst savu nelaimi. Tās negatavo jūs cīņai pret nelaimi un ciešanām, drīzāk tās jūs atslābina.” (*Prieks*, op. cit., 146)

101 Geraldine Bedell, op. cit.

102 “Mans personīgais ārsts Dr. Amrito tūlīt pat informēja visus sanjāsiskus ārstus visā pasaulē [...] Viņš bija nonācis pie slēdziena: to, kāpēc mans organisms ir zaudējis jebkādas pretošanās spējas [...] Eiropas eksperti Anglijā un Vācijā pieļauj, ka tas varētu būt tallijs, kas pieder pie smago metālu indēm.” *Autobiogrāfija*, 303–304.

103 Tom Leonard, op. cit.

104 Osho, “The last testament”, 6: 6, www.oshosearch.net [skatīts 26.06.2019.].

sakot – “viņa bija nepieciešama”.¹⁰⁵ Jautāts par to, kas izraisījis kopienas sabrukumu, viņš atbild “tādi kā tu”, ar to implicīti norādot uz cilvēku dabu.¹⁰⁶ Viņš uzsver individuālās atbildības nozīmi – neviens nebija spiests darīt to, ko negribēja,¹⁰⁷ Ošo tikai ļāvis cilvēkiem piedzīvot “fašistisku režīmu” kontrastā viņa sludinātajai “mīlestības reliģijai”: “[...] ir tikai divi ceļi: vai nu Šīlas ceļš, vai manējais. Biju izvēlēties Šīlu par savu sekretāri, lai jūs mazliet sajustu, ko nozīmē fašisms. Tagad dzīvojiet kā es. Esiet atbildīgi, lai nevienam nebūtu vajadzības jums kaut ko pavēlēt... [...] Ja negribat, lai kāds izturas pret jums kā diktators, uzņemieties atbildību. [...] ar intelligentiem cilvēkiem vienmēr ir problēmas. Viņi vienmēr cenšas brīvību izmantot ļaunprātīgi.”¹⁰⁸ Būtībā var secināt, ka Ošo savā ziņā piedzīvo vilšanos cilvēkos – viņš vēlēties “glābt” cilvēci, bet pārliecinājies, ka tas nav iespējams: “Visu savu dzīvi esmu centies, lai no tā (*nukleārās katastrofas*) varētu izvairīties, bet, redzot pasaules politiskus, esmu mainījis nostāju. Es saku, ka nevar no tā izvairīties, ir labāk iziet tam cauri reizi par visām reizēm [...]”¹⁰⁹

Tādējādi jāsecina – kaut gan varētu piekrist, ka Radžnišpuramas kopienas izgāšanās nav totāla, tajā noteikti norisinājās arī konstruktīvi procesi, kopumā gan sabiedriskie mediji, gan pats Ošo ir vienisprātis – nenotika tā, kā cerēts.

SUMMARY

Osho's view on spirituality and “vision of new humanity” – the example of Rajneeshpuram

This article deals with the famous Indian guru Osho and his legacy. Over the decades, researchers and other people have asked the question – who was he? A real mystic or just a ‘capitalist guru’, who used the tendencies of our age to his benefit? This research focuses mainly on Osho's concept of spirituality, also reviewing Osho's philosophy at large. To my understanding, Osho's concept on spirituality as an individual's quest for enlightenment that does not renounce the material world, but instead ‘embraces it’, has to a considerable degree shaped the overall modern concept of spirituality. A clear indication is the fact that Osho's books are still filling the shelves of bookstores even after 30 years after his death, and his ashram in Pune, India, is a frequent destination of quests by thousands of ‘spiritual enlightenment seekers’ each year.

105 “Tiekoties ar Šīlu, bija jūtama viņas gudrība, vismaz ļoti praktiskās lietās, viņas tālredzība, bet bija redzama arī viņas despotiskā, sīkumainā un nelietīgā puse. [...] Bet tas bija nepieciešams visu to nelietīgo politiku dēļ, kas ir visapkārt. Es nevarēju nodot kopienai naivu cilvēku rokās – politiķi būtu to iznīcinājuši.” *Autobiogrāfija*, 286.

106 Osho, “The last testament”, op. cit.

107 *Autobiogrāfija*, 287.

108 Ibid., 288.

109 Osho, “The last testament”, op. cit.

However, the main focus of this study is Osho's commune in Rajneeshpuram (USA, 1981–1985) that, as one thinks, should give a concrete expression of Osho's ideas, and its apparent 'failure' – what actually happened in the commune, was it really a defeat and if so – what were the reasons for its collapse? The 'outside view' is clear – media reviewed the project as “sick sect”, “sex cult”, “orgies” etc., but could that present an overly simplified vision? Is it possible that behind some obscene superficial facts one misses the main successes of the commune? This article tries to uncover some of the mysteries of the subject.